ŞERH-İ ESMÂ-YI İSNÂ‘AŞER

Hazret-i Şeyh Niyâzî Mısrî
Kuddise Sırrahu's Sâmî

بسم الله الرحمن الرحيم

Bismillâhirrahmânirrahîm

Elhamdülillâhi rabbil ‘âlemîn, vessalâtü vesselâmü ‘alâ seyyidinâ muhammedin ve ‘alâ âlihî ve ashâbihî, emmâ ba‘dü;

Ma‘lûm ola ki, erbâb-ı tarîkatın meşgûl oldukları oniki esmânın esrârını ve rumûzunu beyân budur ki;

LÂİLÂHEİLLALLÂH

Ma‘nâ-yı evvel; ya‘nî ibâdete lâyık **Allâh**dan gayrı yokdur. Ma‘nâ-yı sânî; ya‘nî her gönülde maksûd **O**dur, **O**ndan gayrı maksûd yokdur. Her ne kadar o gönül, maksûdunu gayrı i‘tikâd ederse de. Ma‘nâ-yı sâlis; ya‘nî **O**ndan gayrı mevcûd yokdur. Ya‘nî vücûdun hakîkati **O**dur, isimleri i‘tibâriyle gayrı vehm olunursa da. İmdi ‘ârife lâzımdır ki, gönlünde *“**Hakk**ın gayrı mevcûd vardır”* tevehhümünü nefy edüb, her vücûd zâhiren ve bâtınan **Hakk**ın idüğün isbât ede, tâ ki tevhîd temâm ola. Ve illâ yalnız dil ile tevhîd, tevhîd-i ‘avâmîdir. Makbûliyeti yine ‘avâm arasındadır. Ey ‘ârif, asıl nefy lâzım olan, kendi vücûdundur. İsbâtı lâzım olan, **Hakk** vücûdudur; ki sende ve cümlede ben diyen **O**dur.

ALLÂH

Allâh te‘âlânın isimlerinden bir isimdir ki, cümle esmâya delâlet eder. Bundan gayrı isimler ancak herbiri başka başka birer ma‘nâya delâlet eder. Meselâ ***Rahmân Rahîm***e, ***Rahîm Gafûr***a, ***Gafûr Şekûr***a delâlet etmez. Ammâ lafzatullâh, cemî‘-i esmâ-yı ilâhiyyeye delâlet eder. Anın içün buna ism-i zât, müstecmi‘-i cemî‘-i sıfât denir. İmdi **Allâh** te‘âlâ öyle **Allâh**dır ki, yalnız göklerde veya yerlerde veya sağda veya solda veya önde veya artda istemek cehildir. Belki cihât-ı sittenin cemî‘inde istemek de cehildir. Zîrâ cihât-ı sitte, ‘âlem-i şehâdetdir. Âlem-i melekûtda ve ‘âlem-i ceberûtda ve ‘âlem-i lâhûtda cihât yokdur. Cihât ancak ‘âlem-i şehâdetdedir. **Hakk** ise her vârın bir uğurdan mecmû‘udur. Onun içün **Allâh** te‘âlâ, bu mevcûdâtın başka birisi olmakdan münezzehdir. Meselâ Zeydin başka eline Zeyd demezler. Başka ayağına ya gözüne ya kulağına ya ağzına ya burnuna yâhûd aklına ve hayâline ve fehmine ve vehmine, muhassal-ı kelâm, a‘zâsından bir ‘uzvuna yâhûd kuvvâsından bir kuvvetine demezler ki, Zeyd şurasıdır ya şurasındadır. Belki Zeyd deseler, mecmû‘unu murâd ederler. İmdi bir kimse, **Allâh** te‘âlâyı bu kemâlâtla mutâla‘ada olsa, ol kimsenin bir saat böyle fikri, gayrıların bir sene diliyle zikrinden hayırlıdır, meğer bu fikirle olmaya. Böyle câmi‘lik yüzünden olan fikir sâhibini cezbeye yetişdirir ki, *“cezbetün min cezebâtir rahmân tevâzî ‘amelüs sekaleyn”* dir. Ya‘nî, **Allâh** te‘âlâ cezbelerinden bir cezbe, cümle ins ve cinnin ‘ameline berâber olur. İmdi bu câmi‘iyyet-i **Hakk** bulunmaz, *illâ* yine kendinde bulunur. Zinhâr insândan gayrıda bulurum sanub, yorulmayasın. Zîrâ şecerin vârı meyvesidir. Şecerden maksûd meyve olduğu gibi, varlıkdan dahî maksûd **Hakk**dır. **Hakk**ın ise zuhûr-ı tâmmı insân-ı kâmildir, *fefham* !

Ey tâlib, sana bilirim bir vehm ‘ârız oldu ki, bu mevcûdâtın mecmû‘u bir uğurdan **Allâh** te‘âlâ ola. Hâşâ, hılâf vehm edersin. Yakînin şöyle olsun ki, halk **Hakk** olmaz, *ebedü'l ebedîn*. Beyt;

Ne ol bu olur ve ne bu olur ol
Hakîkatde budur vahdetdeki yol

Cümle ehlullâh-ı ‘ızâmın i‘tikâdı böyledir. Nihâyet halkda aslâ vücûd bulmadıklarından, vücûdun vârını **Hakk**a isbât ederler. Sen sanırsın ki, halka **Hakk** derler. Öyle sanub vehme düşme ! Yoluyla gel ki anlayasın *ve illâ* yabanda kalırsın. Zîrâ benim cânım, halk dahî vücûdun kokusun duymamışlardır. Vücûd **Allâh**ındır, sen halkın sanırsın. Nihâyet vücûd-ı **Hakk** halk sûretinde göründü. Halk öyle zannetdiler ki vücûd-ı **Hakk**, halk ola. **Hakk** zuhûra gelmek istedi, kendine münâsib bir vücûd bulmadı ki, onunla bu ‘âleme zuhûr ede. **Hakk** te‘âlâ gayret edüb, kendi vücûdun ona ‘âriyet edüb izhâr eyledi. ‘Âriyeti yine sâhibine tapşıran borçdan halâs oldu. Halkın sanan ‘azâba giriftâr oldu.

EL-‘ALIYYÜ

*‘Ulüvv*dendir, yüksek ma‘nâsına. Mutlak **Allâh**a mahsûsdur. Ammâ halka göre, derecesi akrânından yüksek olana *‘âlî* derler. Bu ma‘nâ ise cemî‘-i mahlûkâta sirâyet etmişdir. Zîrâ cemî‘-i eşyânın herbirinde bir kemâl vardır ki âhirde yokdur. O şey, o kemâl ile gayrıdan derecesi ‘âlîdir. Meselâ insân, cümle halkdan ‘âlîdir, câmî‘-i kemâlat olduğu haysiyyetden. Ammâ bir meges ondan ‘âlîdir, şol cihetden ki, meges uçar insân uçamaz. Bir karıncada bir kemâl olur ki, insân-ı kâmilde olmaz. İmdi bu ‘ulüvv, cemî‘-i eşyâya sirâyet etmişdir. Şöyle ki; hiçbirşey yokdur ki, onda bundan bir hisse olmaya. Ya‘nî herşeyin kendine mahsûs bir kemâli vardır ki, o şey o kemâlde gayrıdan ‘âlîdir. O şeyin vücûda gelmesine sebeb o kemâlidir. **Hakk**ın o yüzünden bilinmesi, o kemâl iledir. İmdi ‘ârif, herşeyde o kemâli arayub bulduklarındandır ki, birşeye hakâret nazarıyla bakmazlar. Hazret-i Resûl-i Ekrem *sallallâhu te‘âlâ ‘aleyhi vesellem*, ashâb ile giderken bir kokmuş kelb cîfesini görüb, cümlesi bed râyihasına tahammül edemeyüb, burunların tutarak geçdikde, Hazret-i Resûl-i Ekrem *‘aleyhisselâm* “*ne güzel dişleri var”* deyüb, ya‘nî *“kemâline bakın noksânına bakmayın”* demeği remz etdi. İmdi herşeyde kemâle nazar etmek mertebesini bulan kimse, derece-i ‘âliyeye yetişmiş olur. Hem dahî Cenâb-ı **Hakk**ı ***el-‘Aliyyü*** ismiyle zâkir olmuş olur, gerek uykuda olsun. Zîrâ böyle ‘ârifin uykusu, bu ma‘nâyı câhil olanların zikrinden ve ‘ibâdetinden hayırlıdır.

HÛ

İbâretdir şol sırr-ı gaybîden ki, aslâ şuhûdu mümkün olmaya. Ammâ cemî'-i mevcûdat **O**nunla zuhûr bulmuş ola. Şol çekirdek gibi ki; o çekirdek idi sonra şecer oldu. Eğer o çekirdek olmayaydı, şecer olmaz idi. Şecerin her yerine sirâyet etmişdir, lâkin görünmez. Şecer neşv ü nümâyı o sırr ile bulur. Yılda bir kerre yapraklanub ve çiçeklenüb, meyvelendiği o sırr iledir. Gelüb meyve zâhir olan çekirdek o sırrdır ki, bir idi bin göründü, bininden de yüzbin göründü. Cümle bir çekirdekdir, gâh bir görünür gâh yüzbin. Gözde gören o sırrdır, kulakda işiden o sırrdır, elde olan kuvvet o sırrdır, ayakda yürüyen o sırrdır, yüzlerde görünen hüsn o sırrdır. O hüsne 'âşık olan da o sırrdır. Güldeki râyiha-i tayyibe ve bülbüldeki efgân-ı nâmütenâhiyye o sırrdır. Ah ne diyem ki, her ne var ise o sırrdır. Bu kadar elvân-ı muhtelife ile zuhûr etmişdir. Kendi cümleye iç olmuşdur, görünmez. Sıfâtı kendisine taşra olmuşdur ki, hep görünen **O**dur. Iç yüzü ***Hû***dur ki ona *gaybü'l gayb* ve *batnu'l bevâtın* ve yine *lâ te'ayyün* derler. Ve *hüviyyet-i sâriye* dahî derler. Imdi **Hakk**ı bu yüzden mütâla'a, **Hû** ismiyle zikretmekdir, gerek dili sâkit olsun gerek âhir sözde olsun.

EL-KAHHÂRU

Kahr odur ki, rubûbiyyet da‘vâsında olanları helâk eyleye. Rubûbiyyet da‘vâsı da üç türlüdür. Biri; külliyyet ile Firavun, Şeddâd, Nemrûd misillilerin da‘vâsı gibi. Biri de ba‘ziyyet ile ki, anlar tanrılık da‘vâsında değillerdir, velâkin işleri onlara benzer. Zâlim pâdişâhlar ve beyler ve celâlîler gibi.Biri de temerrüdlük edenlerdir ki, bir işde "*ben şunu şöyle ederim, bunu böyle ederim*" diye, hattâ "*şu işi şöyle işlerim*" dedikde, inşâallâh demekde temerrüdlük, da‘vây-ı rubûbiyyetdir. Onun gibileri de **Allâh** te‘âlâ kahr edüb, murâd etdiği işi nasîb etmez. Bu üç tâifenin üçü de makhûrlardır. Da‘vâları mikdârı, aza az çoğa çok yine herbirisine kahr bir mahlûk yüzünden zuhûr eder, yoksa kahr eden mahlûk değildir.

Hak kulundan intikâmın yine ‘abd ile alır
Bilmeyen ‘ilm-i ledünnü anı ‘abd etdi sanır

İmdi bu kahrdan hiç kimse hâlî değildir. Her ne vakit ki kişi kendi nefsinde veya gayrıda bu sıfât-ı kahrı müşâhede ede, o kimse, **Hakk** te‘âlâyı ***el*-Kahhâru** ismiyle zâkir olmuş olur, gerekse dili sâkit olsun.

EL-HAYYU

Hayât bir sıfâtdır ki, sâhibinin ‘âlim ve müdrik olmasını îcâb eder. Çünkü bu ismi gördün ki, **Allâh** te‘âlâ isimlerinden bir isimdir. Bilindi ki, **Allâh** te‘âlâ cemî‘-i eşyâya muhîtdir. Zîrâ zâtında nice mutlak ise herbir sıfâtında dahî öyle mutlakdır. İmdi mevcûdâtdan bir şey yokdur ki, **Hakk** te‘âlâ onu künhüyle bilmeye. Ve dahî mevcûdâtdan bir mevcûd da yokdur ki o **Hakk**ı bilmeye. Nitekim buyurmuşdur ki,

“ve in min şeyin illâ yüsebbihu bihamdihî velâkin lâ tefkahûne tesbîhahum”

Zîrâ işitdik ki, cemî‘-i halk **Hakk** bilinmek için halk olundu. Eğer bu mahlûkâtdan bir zerre veya bir şemme **Hakk**ı bilmese idi, o halkolmazdı. Çünki gördük ki halkolunmuş, bildik ki **Hakk**ı ‘âlimdir. Eğerçi halkı bilmese de. Zîrâ halk ne idüğün bilmez çokdur. Ammâ **Hakk**ı bilmez yokdur. Velâkin **Hakk**ı da bilir idüğün bilmez çokdur. İmdi eşyâdan her neye baksan, anda **Hakk**ı bilmeye bir ‘ilm var idüğün müşâhede ve mutâla‘a etsen, **Hakk**ı ***el-Hayyu*** ismiyle zâkir olmuş olursun, dilin sâkit ise de.

EL-‘AZÎMU

‘Azamet ululuk ma‘nâsınadır. Mutlak ‘azamet **Allâh** te‘âlâya mahsûs bir sıfâtdır, zîrâ ulûhiyyet **Allâh**a mahsûsdur. Halka bundan hisse ancak bu kadar vardır ki, her şeyde **Hakk**ın ‘azametini müşâhede ve mutâla‘a ede. Tâ ki **el-Azîmü** ismini zâkir olmuş olur. Her şeyde ‘azamet-i **Hakk**ı müşâhede ve mutâla‘a nice olur dersen, bil ki **Hakk** te‘âlânın her sıfâtını bulmağa yol bu mahlûkdur. Imdi ism-i ***‘Azîm***e mazhar olan ‘arş-ı ‘azîmdir. ‘Arşın ‘azametinden bildiler ki, **Allâh** te‘âlâ ‘azimdir. Ey kardeş bunu bildin ise bil ki, her ne kadar mevcûdat var ise, herbirisi başka başka birer ‘arş ve kürsî ve yedi kat yer ve yedi kat gökdür. Cümleden ednâ olan mahlûk ki, zerredir. Ol zerrenin zâhiri zerredir ammâ bâtını ‘arş-ı ‘azîmdir. Cümle mahlûkât onun bâtınında vardır. **Hakk** te‘âlânın senin bildiğin ‘arşa teveccühü nice ise, ol zerreye de öyledir. Görmez misin insanın yüreğinde olan şu siyahca noktanın içindeki sahrânın ‘azametini ki, her köşesinde ‘arşın ve şemsin ve mâhın ve nücûmun vücûdu belirmez mi. Her vücûdun bâtını öyledir, ba‘zısında *bilfi‘l*e gelmişdir. Ba‘zısında *bi'lkuvve*de kalmışdır. İnsânın cümleden makbûl olduğu *bilfi‘l*e geldiği içindir. Yoksa gayrılarda bu ‘azamet olmadığından değildir. İmdi her mevcûd **Allâh**ı bilüb tesbîh ve tehlîl etdiği o ‘arş-misâl olan gönül iledir. Yoksa zerrenin ne haddi vardır, **Allâh** te‘âlâyı bile. **Allâh** te‘âlânın ‘azametini bilen yine **Allâh**dır. *Fefham hattâ te‘allem!* Bu mutâla‘aya kâdir isen, **el-Azîmü** ismine lâyık olursun ve *illâ felâ*.

EL-HAKKU

İbâretdir şol vücûd-ı hakîkîden ki ona hergîz zevâl ermeye. Dâimâ sâbit ola dura. İmdi mevcûdâtın herbirinin birer bekâsı yüzü vardır ki, o şeyin vücûd-ı zıllîsi onunla kâimdir. Bekâsı yüzüne **Hakk** denir, fenâsı yüzüne halk denir. *"küllü şeyin hâlikün illâ vecheh"* ona işâretdir. İmdi basîretle baksan cemî'-i eşyâyı görürsün ki, bir yüzü dâimdir ve bir yüzü tebeddül ve tegayyür bulmadadır. Meselâ insânın ve hayvânın yılda bir kerre, hukemâ kavli üzere, etinden kemiğinden, sinirinden, damarlarından, derisinden muhassal cemî'-i a'zâsından bir 'uzvu kalmaz, yenilenir imiş. Zîrâ her gıdâ ki yenir, evvelki gıdâdan hâsıl olan vücûd fânî olur, sonraki onun yerine vücûd bağlar. Bu hâl üzere fânî olmakda mevcûd olmakda, ol vücûd-ı bâkî sebebi ile. Eğerçi *"belhüm fi lebsin min halkın cedîd"* fehvasınca, her nefesde yeni yeni vücûd tahsîlindedir. Velâkin bu etibbâ kavlincedir. Bu da bir dahîdir. Meselâ bir kimse kırk yaşında olsa, kırk kerre ol kimse değişmiş demek olur. Ammâ yine o âdem der ki, *"ben yine evvelki gördüğün kimseyim"* der. İmdi evvelden o zamâna değin duran yüzü hakîkî yüzüdür. O yüzü öldükden sonra da bâkî kalır. O değişen yüzü, hılkati yüzü su gibi akmakdadır. Hakîkî yüzü şol ark gibidir ki, su içinde akar, kendi akmaz. İmdi çaya girüb yüzünü arka tutarsan kurtulursun, suya tutarsan gözün kararub suya yıkılırsın. Gözün aç, bu mutâla'adan ayrılma ki, **Hakk**ı dâim **el-Hakku** ismiyle zikretmiş olasın. Ve illâ gâfilsin, gerek ise dilin zikirde olsun.

EL-VÂHIDÜ

Zât-ı **Hakk**dan ibâretdir, cemî‘-i esmâ ve sıfât ile beraber. Şol haysiyyet ile ki ol kesret-i esmâ ve sıfât, vahdet-i zâta mâni‘ ve münâfî olmaya. Meselâ dersen ki, *“pâdişâh askeriyle Bağdâdı almış”* Burada asker zikretdiğin, pâdişâhın pâdişâhlığına ve asker Bağdâdı onun emriyle ve hükmüyle aldığına mâni‘ ve münâfî olmaz. Bunun temsili ancak pâdişâha mahsûs değildir. Herşeyde buna misâl mümkündür. Beyt;

Fefî külli şey’in lehû âyetün
Tedüllü ‘alâ ennehû vâhidün

Meselâ *“şu yazıyı biz elimizle yazdık”* desek, vâhidiyyetdir. Ve dahî **Allâh**ın rahmeti ve mağfireti ve gadabı ve intikâmı vâhidiyyetdir. *“E‘ûzü birıdâke min sehatike”* demek vâhidiyyetdir Imdi **Hakk**ı bu kemâl ile mutâla‘a ve müşâhede eden, **el-Vâhidü** ismini zâkirdir, gerek ise dili sâkit olsun.

EL-KAYYÛMU

Kayyûm oldur ki, kendinin kıyâmı ya‘nî sübûtu bizzât ola, bir gayr ile olmaya. İmdi kayyûm-ı mutlak eğerçi **Hakk**dan gayrı yokdur. Velâkin mevcûdâtdan bir mevcûd yokdur ki bu sıfâtdan onda bir hisse olmaya. **Hakk**ın her sıfâtından cemî‘-i eşyâda birer hisse bulunmak lâzımdır. Zîrâ **Hakk** te‘âlâ cemî‘-i kemâlâtını herbir zerrede göstermişdir. ‘Arş-ı ‘azîme tecellîsi nice ise bir zerreye de öyledir. Lâkin kiminde *bilfi‘l* kiminde *bilkuvve*dir. Beyt;

Er odur ki kokuyu alabile
Yoksa ‘âlem nesîm ile doludur

‘Âlem içinde her ne var ise görürsün ki, elbette bir vücûdu var bir de sıfâtı var ki, o şey onunla bilinir. Ya sarı ya kızıl ya gök ya dahî gayrı renklerden birisiyle sâir sıfâtlarından mâ‘adâ. Gör imdi ki, o sıfât o vücûd ile nice kâim olmuşdur. İmdi cemî‘-i eşyâda olan kayyûmiyyet-i **Hakk**ı müşâhede ve mutâla‘ada olan kimse, **Hakk** te‘âlâyı bu isimle zâkir olmuş olur, eğer dili sâkit ise de.

ES-SAMEDÜ

Samed odur ki, cemî‘-i hâcetlerin teveccühü ona ola. İmdi samediyyet mutlak **Hakk**ın olduğundandır ki, mevcûdâtda bir mevcûd yokdur ki, bu sıfâtdan onda bir hisse olmaya. Zîrâ cümle, bir uğurdan **Hakk** te‘âlânın vech-i tâmmıdır ki, ne zerre kadar kusûru var ne şemme kadar ziyâdesi vardır. Zîrâ vücûdda tekrâr yokdur. İmdi cemî‘-i eşyâ birbirine muhtâcdır. A‘lâ ednâya, ednâ a‘lâya. Cümleden a‘lâ olan peygamberlerdir. Cemî‘-i halk, **Hakk**ı bilmeye ve anlamaya onlara muhtâcdır. Cümleden ednâ olan dünyâdır. Onlar da dünyâya muhtâc idiler. Hattâ niceleri kuvvet-i lâyemût mikdârı dünyâ tahsîl etmek için kendilerini ücrete verdi, tâ ki onlar bileler ki cemî‘-i eşyânın bir yüzü **Hakk** te‘âlâya muttasıldır. İhtiyâc yine o yüzden onadır, gayrıya değildir. Ve dahî bir şeyi hor görmeyeler, cemî‘ yüzden **Allâh** te‘âlâya ibâdet edeler. *“eynemâ tüvellû fesemme vechullâh”* hâsıl olub herşeye ihtiyâcı var idüğün bilüb, her yüze fakîrlik gösterüb, fakr-ı tâmme erüb, *fehüvallâh* mertebesini bulalar. Bu zevke eren kimse, **es-Samedü** ismini zâkirdir, eğerçi dili sâkit ise de.

EL-EHADÜ

Zât-ı **Hakk**dan ibâretdir; cemî'-i izâfâtı ve i'tibârâtı ıskât ve kesret-i esmâ ve sıfâtı nefy etmek i'tibârıyla. Meselâ "*pâdişâh Bağdâdı almış"* dersen, askeri anmazsın ve "*şu kitâbı ben yazdım"* dersen *"elim yazdı"* demezsin. Bunlar, ehadiyyetdir. Resûlullâh *sallallâhu te'âlâ aleyhi vesellem* hazretlerinin, *"e'ûzü bike minke"* buyurduğu da ehadiyyetdir. İmdi bu yerlere ve göklere ve dağlara ve sahrâlara, ehadiyyete 'ârif olan nazar eylese, aslâ yerleri ve gökleri ve dağları ve sahrâları görmez. Ancak vücûd-ı **Hakk**dan gayrı onun nazarında birşey kalmaz. Zîrâ *"yevme tübeddelül arda gayral ardi vessemâvâtü ve berezû lillâhil vâhidil kahhâr"* onun nakdi olmuşdur. Zîrâ cemî'-i dünyâ ve âhireti ve nîrânı ve cenneti geçmiş **Hakk** ile hak olmuşdur. Bununla beraber, yine vermede ve almada ve halkla 'âkılâne mu'âmele etmekden hâlî değildir, 'aceb sırrdır. **Allâh** te'âlâ müyesser eyleye. İmdi bu halde olan kimse, dâim **el-Ehadü** ismini zâkirdir, gerek ise dili sâkit gerek ise nâtık olsun vesselam.

Temmet